

НЯКОИ ВЪПРОСИ НА НОВИЯ ГРАЖДАНСКИ ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС И МЕЖДУНАРОДНОТО ПРИНУДИТЕЛНО ИЗПЪЛНЕНИЕ

Гаранции за изпълнение на задълженията в международния обмен

Процесите на глобализация и интеграция на държавите в международната общност обхващат все по-интензивно и нашата страна. През последните две десетилетия станахме свидетели на прехода от държавно регулирано стопанство към пазарна икономика, което се извърши и с дейното участие на чуждестранните инвестиции и стопанската дейност на чуждестранни лица. Чуждестранни лица придобиха участия в български предприятия и участваха в учредяване на търговски дружества в България за извършване на стопанска дейност. Особено силен през последните години е интересът на чуждестранни лица към инвестициите в недвижими имоти в страната. Транснационалните компании навлизат у нас, като установяват свое пазарно присъствие чрез пласмент на своята продукция на българския пазар, както и чрез „изнесени” производства.

Участието на Република България в Европейския съюз съдейства за по-нататъшно засилване и укрепване на международните икономически отношения. Договорът за създаване на Европейската общност, в своите членове 23, 39, 43, 49 и 56, установява принципите за свободно движение на стоки, услуги, лица и капитали в рамките на общността. **Чл. 65 от Договора овластява Общността да предприема мерки в сферата на съдебното сътрудничество по гражданскоправни въпроси с трансграничен ефект, включително в областта на признаването и изпълнението на решения по граждански и търговски дела.**

Засиленият международен обмен на блага, чуждестранните инвестиции и стопанска дейност на чуждестранни лица в Република България изискват наличието на съответни правни гаранции за изпълнение на задълженията. Наред с гаранциите, предвидени в Закона за задълженията и договорите и Търговския закон, каквито са санкциите за неизпълнение и за забавено изпълнение (мораторна лихва, неустойка, задатък, обезщетение за претърпени загуби и пропуснати ползи) и възможността за учредяване на обезпечение (ипотека, залог, поръчителство¹), съществена и необходима гаранция е възможността за принудително изпълнение на задълженията със съдействието на държавата в лицето на нейните правораздавателни органи и органи на принудително изпълнение.

Осъзнавайки тази необходимост, законодателят години наред извършваше реформи в гражданския процес чрез съответни изменения и допълнения на Гражданския процесуален кодекс. **Важна реформа в посока към ускоряване и повишаване ефективността на изпълнителния процес се извърши със Закона за частните съдебни изпълнители (Обн. ДВ, бр. 43 от 20.05.2005г., изм. и доп.). Следваща съществена стъпка бе приемането на новия Граждански процесуален**

¹ Различните видове договорно учредявани обезпечения са уредени в Закона за задълженията и договорите – ипотека, залог, поръчителство, солидарна отговорност, Търговския закон – търговски залог, Закона за особените залози – особен залог на движими вещи, вземания, съвкупности, търговско предприятие, дружествени дялове и др., Закона за договорите за финансово обезпечение – залог или прехвърлителен договор относно ценни книжа или вземания по сметки, Закона за гражданското въздухоплаване – залог на въздухоплавателни средства, Кодекса на търговското корабоплаване – т.нар. „морска ипотека” и др. Някои от средствата за обезпечаване на задълженията възникват *ex lege* – право на задържане, законен залог, мораторна лихва, задължение за обезвреда, възражение за неизпълнен договор, солидарна отговорност (при задължения за непозволено увреждане и при задължения, поети по търговска сделка, ако не е уговорено друго).

кодекс /ГПК/ (обн. ДВ, бр. 59 от 20.07.2007г., в сила от 1.03.2008г., изм. и доп. ДВ, бр. 50 от 30.05.2008г., в сила от 1.03.2008г.).

Новият ГПК отмени изцяло ГПК от 1952г. Влизането в сила на новия ГПК на 1 март тази година бе посрещнато с тревоги и опасения от юридическата общност у нас. Дългогодишното прилагане на ГПК от 1952г. създаде значителна съдебна практика по прилагането му, съществуват множество трудове и публикации по гражданското процесуално право и отделни негови въпроси, написани при действието на отменения закон - на първо място монументалният труд на проф. Живко Сталев „Българско гражданско процесуално право”, претърпял осем издания.

Независимо от своите достойнства или недостатъци, новият ГПК е факт и действащите юристи са изправени пред необходимостта, пред трудната и отговорна задача да тълкуват и прилагат разпоредбите му. Немалко въпроси се поставят във връзка с новия правен режим на принудителното изпълнение по ГПК, уреден в Част Пета „Изпълнително производство”.

Въпросите възникват още във връзка с основните въпроси на изпълнителния процес – предпоставките за принудително изпълнение. Както е известно, предпоставките за принудително изпълнение, които обуславят наличието на право за принудително изпълнение, са три: изпълняемо право, изпълнително основание и изпълнителен лист /така ни учи Ж. Сталев, *Българско гражданско процесуално право*, С., 2004, стр. 723-724/. Новият режим на изпълнителното производство обаче поставя редица дискуссионни въпроси, на които се надяваме да обърнем внимание в настоящата статия, без да претендираме, че даваме окончателни отговори или безспорни тълкувания.

Изпълнителни основания и заповедно производство по новия Граждански процесуален кодекс

При действието на ГПК от 1952г. изпълнителните основания и производството по издаване на изпълнителен лист бяха уредени в Част втора „Исково производство” /чл. 237-255 ГПК/. Макар и спорно от гледище на формалната юридическа логика, систематичното място на изпълнителните основания и производството по издаване на изпълнителен лист отразяваше идеята, че производството може да се превърне в двустранно и състезателно на една по-късна фаза, при обжалване на определението за издаване на изпълнителен лист, при предявяване на възражения по чл. 250 ГПК/отм./ или при предявяване на иск по чл. 254 ГПК /отм./². Това показва, че установяването на изпълняемото право можеше да се извърши успоредно с неговото принудително изпълнение³.

В новия ГПК изпълнителните основания са изброени в чл. 404 ГПК. След внимателен прочит на разпоредбата се установява, че законът **визира само т.нар. „съдебни изпълнителни основания”** – решения и други актове, постановени от съдебен или друг правораздавателен орган, включително чуждестранен съд или арбитраж. В разпоредбата липсва дългият списък от „несъдебни изпълнителни основания”, предвидени в отменения ГПК, а именно: документи и извлечения от сметки, установяващи вземанията на банките, държавните учреждения и общините, НЗОК и РЗОК; документи и извлечения от счетоводни книги, установяващи задълженията на работодателите за парични вземания на работници и служители по трудови правоотношения; постановления на административните органи, по които

² При действието на отменения ГПК от 1952г. двустранният, спорен /а не охранителен/ характер на производството по издаване на изпълнителен лист се поддържаше от проф. Живко Сталев, *Българско гражданско процесуално право*, С., 2004г., стр. 735.

³ Тази уместна бележка е на г-н Борислав Белазелков, за което авторите му благодарят.

допускането на изпълнението е възложено на гражданските съдилища; записи на заповед, менителници, чекове и други ценни книжа на заповед, облигации и купони за лихви по тях; нотариални актове; спогодби и други договори с нотариална заверка на подписите; извлечение от Централния регистър на особените залози за вписан договор за продажба със запазване на собствеността до изплащане на цената и договори за лизинг; концесионни договори; влезли в сила актове за установяване на частни държавни и общински вземания; други документи, въз основа на които законът допуска да се издава изпълнителен лист (вж чл. 237, б. „в” - „м” ГПК /отм./). **Аналог на несъдебните изпълнителни основания откриваме единствено в чл. 417 ГПК, озаглавен „Заповед за изпълнение въз основа на документ”.**

Съществена новост в ГПК в сравнение с отменения закон е заповедното производство, уредено в Глава XXXVII. Новият процесуален закон предвижда възможност за издаване на заповед за изпълнение в случаите по чл. 410, ал. 1 ГПК (за която не се изисква представяне на документ) и по чл. 417 ГПК (въз основа на представяне на някой от изброените в разпоредбата документи⁴).

Заповедното производство е уредено като съставна част на принудителното изпълнение, като производство, предхождащо започването на същинското изпълнение. **Ако се направи аналогия между заповедното производство по новия ГПК и производството по издаване на изпълнителен лист въз основа на несъдебно изпълнително основание по стария ГПК, ще се установят определени прилики, но и съществени различия.**

Производството по издаване на изпълнителен лист по чл. 242-244 ГПК /отм./ включваше проверка от съда на изпълнителното основание – дали изпълнителното основание е редовно от външна страна и установява подлежащо на принудително изпълнение притежание. В производството по издаване на заповед за изпълнение по чл. 410, ал. 1 ГПК не се представя „изпълнително основание” (документ, удостоверяващ изпълняемо право), като за инициране на производството е достатъчно твърдението на заявителя за дължимост на търсеното вземане на определено правно основание. **Най-близо до производството по издаване на изпълнителен лист въз основа на несъдебно изпълнително основание по ГПК /отм./ е производството по издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК и възможността кредиторът да поиска съдът да разпорежи незабавно изпълнение и да издаде изпълнителен лист.**

От бегло очертаните характеристики на заповедното производство е видно, че **заповедното производство предхожда производството по издаване на изпълнителен лист, уредено в чл. 405-409 ГПК. Следователно, самата заповед за изпълнение, включително заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК (несъдебно изпълнително основание по отменения ГПК), се явява „изпълнително основание” по смисъла на чл. 404 ГПК, когато е допуснато незабавно изпълнение или когато заповедта за изпълнение е влязла в сила. Ако почиваме на утвърдената в гражданскопроцесуалната доктрина конструкция, ще се окаже, че в действащия изпълнителен процес има два типа изпълнителни основания –**

⁴ Акт на административен орган, по който допускането на изпълнението е възложено на гражданските съдилища; документ или извлечение от счетоводни книги, с които се установяват вземания на държавните учреждения, общините и банките; нотариален акт, спогодба или друг договор с нотариална заверка на подписите; извлечение от регистъра на особените залози за вписано обезпечение и за започване на изпълнението; извлечение от регистъра на особените залози за вписан договор за продажба със запазване на собствеността до изплащане на цената или договор за лизинг; договор за залог или ипотечен акт по чл. 160 и чл. 173, ал. 3 ЗЗД; влязъл в сила акт за установяване на частно държавно или общинско вземане, когато изпълнението му се извършва по реда на ГПК; акт за начет; запис на заповед, менителница или приравнена на тях друга ценна книга на заповед, както и облигация или купони по нея.

документи по чл. 417 ГПК и заповед за изпълнение (влязла в сила или по която е допуснато незабавно изпълнение)!

Замисълът на заповедта за изпълнение е да установи „безспорност“ на вземането. Тази законодателна идея може да бъде изведена от чл. 414 ГПК, който дава възможност на длъжника да възрази писмено срещу заповедта за изпълнение, като не е длъжен да обосновава /мотивираща/ своето възражение. Тази възможност за защита на длъжника е логична последица на това, че заявителят иска издаване на заповед за изпълнение само въз основа на свое твърдение, че определено лице дължи. На това „голосовно“ твърдение длъжникът може да противопостави друго такова твърдение – писмено възражение, че не дължи. Заповедта за незабавно изпълнение дава на кредитора предимството, че обжалването на разпореждането за незабавно изпълнение не спира изпълнението. Това е оправдано, тъй като заповедта за изпълнение, по която е постановено незабавно изпълнение, се основава на документ по чл. 417 ГПК. Наличието на такъв документ създава достоверност на съществуването на изпълняемото право и поради това, така да се каже, подкрепя изпълнителната сила на заповедта за изпълнение, при което оспорването от страна на длъжника не води до автоматично спиране на принудителното изпълнение. С оглед изложените разсъждения относно заповедното производство, смятаме за необходимо преосмислянето на доктрината за изпълнителните основания, която се поддържаше при действието на отменения ГПК. Като изпълнителни основания по действащия ГПК следва да се разглеждат само актове, които удостоверяват съдебно установени притезания или притезания, приемани за „безспорни“, доколкото длъжникът не се е защитил срещу издадена от съда заповед за изпълнение в установените за това срокове (т.е. тази безспорност трябва да бъде установена в крайна сметка със съдействието на съда).

Възприетите от законодателя нови разрешения и отстъплението от утвърдените конструкции в изпълнителния процес вече доведоха до противоречиви тълкувания от страна на съдилищата – във връзка с подадени молби за издаване на изпълнителен лист въз основа на несъдебни изпълнителни основания по реда на ГПК /отм./. Така например, някои състави на **Софийски районен съд прекратиха като недопустими производствата по молби за издаване на изпълнителен лист по запис на заповед, подадени преди датата на влизане в сила на ГПК /01.03.2008г./**. Решаващите състави се мотивираха с **незабавното действие и обратната сила на гражданския процесуален закон**. Относно висящите към 01.03.2008г. съдебни производства по чл. 242 и сл. от ГПК /отм./ следвало да се прилага новият ГПК, тъй като не било предвидено изключение от посочените общи принципи за действие във времето на гражданския процесуален закон. Молбите по чл. 242 от ГПК /отм./ за издаване на изпълнителен лист не били искиви молби, поради което относно тяхното разглеждане и решаване били неприложими §1, ал.1 и §2, ал.1 от ПЗР на новия ГПК. Същевременно съдиите обосноваха и липса на аналог на производството по издаване на изпълнителен лист въз основа на несъдебно изпълнително основание по новия ГПК. Решаващите състави не приемаха, че **§ 1, ал.1 и § 2, ал.1 от ПЗР на ГПК утвърждават принципа, че процесуалното правоотношение, насочено към реализация на притезание, възникнало при условията на отменения закон, следва да се развие и приключи по стария ред**. По аргумент от по-силното основание (*per argumentum a fortiori, argumentum a maiore ad minus*), запазеното действие на отменения процесуален закон за исковото производство би следвало да намери приложение и досежно производството за реализация на права въз основа на несъдебно изпълнително основание. Действително, **молбата за издаване на изпълнителен лист на несъдебно изпълнително основание по отменения ГПК не представлява искова молба, но има**

аналогичната функция на искане за съдебна защита на едно нарушено материално право, отправено до компетентния правосъден орган⁵.

Все пак, следва да се отбележи, че **заповедното производство не е новост в българската правна действителност. В Следосвобожденска България е действал Закон за заповедното съдопроизводство от 1897г.** (утвърден с указ от 30.11.1897 г., под № 206, обн., ДВ, бр. 277 от 15.12.1897 г.), чиято правна уредба е заимствала основните си идеи от законодателството на Германия и Австрия⁶. Законът предвиждал, че ако предметът на иска е парично вземане, ищецът може да иска да се издаде против ответника заповед за плащане, ако всичките обстоятелства, върху които се основава вземането на ищеца, са удостоверени с нотариален акт или с частен акт, засвидетелстван по нотариален ред, стига тия актове от външна страна да не възбуждат съмнение (чл. 2). Предвидено било и издаване на заповед за изпълнение по менителница и запис на заповед (чл. 14). Общата идея на закона била да се придаде изпълнителна сила на актове, удостоверяващи вземания (притезания), ползващи се с голяма степен на безспорност, поради характера на удостоверяващите ги актове (официално удостоверени документи или актове със силно формализирано съдържание).

Принудително изпълнение на чуждестранни актове по Кодекса на МЧП и Общностното право

С влизането в сила на Кодекса на международното частно право /КМЧП/ (обн. ДВ, бр. 42 от 17.05.2005г.) бе въведен за първи път принципът за свободно движение на съдебни решения, предотвратяващ и ограничаващ противоречивата съдебна практика, и заобикалянето на съдебна компетентност⁷. Признаването на чуждестранно решение се извършва от органа, пред който се предявява, т.е. не е необходим опосредстващ акт на български съд (чл. 118, ал.1 КМЧП). При спор относно условията за признаване на чуждестранното решение може да се предяви иск пред Софийския градски съд (чл.118,ал.2 КМЧП). От друга страна, допускането на изпълнението на чуждестранно съдебно решение изисква предявяване на иск пред Софийския градски съд (чл. 119,ал.1 КМЧП). С други думи, КМЧП допуска пряко признаване на чуждестранно решение, когато се търси само разпространение на силата на пресъдено нещо в българския правен ред (напр. решение относно прекратяване на брак), без да се търси принудително изпълнение на територията на Република България (напр. изпълнение на задължение за издръжка на дете или бивш съпруг). В случай, че се търси принудително изпълнение, е необходимо да се премине през процедура по екзекватура, която е уредена като исково производство по допускане на изпълнение на решението. Допуска се изпълнение **само на влезли в сила чуждестранни решения** (арг. чл. 119, ал.2 КМЧП). Тези правила важат само за изпълнение на решения и актове, постановени от органи на трети държави - извън Европейския съюз. За изпълнението на решения и актове на органи на държави членки на ЕС ще се прилагат правилата на Общностното право и на Част седма от ГПК.

Възстановяването на заповедното производство в обективното процесуално право на Република България **дава възможност да се иска признаване на заповед за**

⁵ Въпросното противоречие бе отстранено със Закона за изменение и допълнение /ЗИД/ на ГПК, обн. ДВ, бр. 50 от 30.05.2008г., на който бе придадена обратна сила. Със ЗИД ГПК бе създадена нова алинея 9 на §2 от ПЗР на ГПК, която предвижда, че производствата за издаване на изпълнителен лист по молби, постъпили до 01.03.2008г., се разглеждат по стария ред, както и нов § 47, съгласно който прекратените производства по §2 от ПЗР на ГПК се възобновяват служебно от съда.

⁶ Вж М. Павлова, Записът на заповед и менителницата. С., 1998, стр. 183.

⁷ К. Маринов, Кодекс на МЧП с въведение. Избрани актове по МЧП, С., 2005,стр. 19.

изпълнение, издадена от български съд, в друга държава членка на Европейския съюз по реда на Регламент № 44/2001⁸. Съгласно чл. 33 от Регламент № 44/2001 съдебно решение, което е постановено в държава членка, се признава в друга държава членка, без да се изисква каквато и да е специална процедура. За целите на регламента „съдебно решение“ означава всяко съдебно решение, постановено от съд или правораздавателен орган, както и да се нарича съдебното решение, включително декрет, разпореждане, решение или заповед за изпълнение (*подчертаването е на авторите- А.Т., М.Б.*), както и определянето на разноските от служител на съда (чл. 32). Молбата за признаване на българска заповед за изпълнение се подава пред компетентния орган в държавата членка по местоизпълнението, посочен в списък – приложение II към Регламента (чл. 39), като процедурата по изпълнението се урежда съобразно процесуалното законодателство на държавата членка, където се търси изпълнение на задължението.

Горните правила ще бъдат приложими и при изпълнение на територията на Република България на съдебно решение (включително заповед за изпълнение), издадено от друга държава членка. Българският законодател е установил най-общи правила за производствата по признаване и допускане на изпълнение на съдебни решения или други актове, постановени от държава членка (Глава 57 „Признаване и допускане изпълнението на съдебни решения и актове при действието на правото на Европейския съюз“). Всички останали въпроси се уреждат от Регламент № 44/2001.

Съдебно решение или друг акт се зачита от органа, пред който се предявява, въз основа на заверен препис и придружаващото го удостоверение, когато акт на Европейския съюз изисква това (чл. 621, ал.1 ГПК)⁹.

Допускането на изпълнението се извършва по молба на кредитора, подадена до окръжния съд по постоянния адрес или седалището на длъжника или местоизпълнението на задължението (чл. 623 ГПК). Съдът разглежда условията за допустимост съгласно чл. 33-37 от Регламент № 44/2001 и издава „декларация за изпълняемост“. Производството по допускане на изпълнение по решение, постановено от орган на държава членка, за разлика от производството по чл. 119 КМЧП, не е исково. Този начин на допускане на изпълнение съответства на принципа за свободно движение на съдебни решения.

Следва да се отбележи, че **възможността да се търси принудително изпълнение в чужбина въз основа на заповед за изпълнение, издадена от български съд, търпи важно ограничение, установено от чл. 411, ал. 2, т. 3 и т. 4 ГПК.** Съдът е длъжен да откаже да издаде заповед за изпълнение, когато длъжникът няма постоянен адрес или седалище на територията на Република България, или когато няма обичайно местопребиваване или място на дейност на територията на Република България¹⁰. Посочените основания за отказ за издаване на заповед за изпълнение почиват на идеята за наличие на трайна връзка на длъжника (физическо или юридическо лице) с

⁸ Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета от 22.12.2000г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (публ. в Официален вестник на Европейските общности, сер. L, бр. 12 от 16.01.2001г.). Използвани са текстовете на актовете на Европейската общност, публикувани в Сборник „Международно частно право – Част I“ на издателство „Сиби“, 2007г., съставител д-р Боряна Мусева.

⁹ Разпоредбата е изменена със ЗИД ГПК (обн. ДВ, бр. 50 от 2008г.). В първоначалната си редакция чл. 621, ал.1 ГПК изискваше решението да е влязло в сила, което противоречеше на разпоредбите на Регламент № 44/2001, който почива на принципите за свободно движение на съдебни решения и взаимно доверие в правосъдието, осъществявано от органи на държавите членки.

¹⁰ В подобни случаи кредиторът ще има интерес да включи арбитражна клауза в договора си, за да има възможност по един по-облекчен и бърз ред да получи изпълнително основание – арбитражно решение, въз основа на което да се снабди с изпълнителен титул.

територията на страната – наличие на постоянен адрес или седалище, респективно обичайно местопребиваване или място на дейност у нас. Поставя се въпросът дали тези изисквания за връзка с територията на България са алтернативни или кумулативни. **По наше мнение, изискването за постоянен адрес следва да се прилага за физически лица - български граждани** (съобразно разпоредбите на Закона за гражданската регистрация), **а за чуждестранните лице следва да се поставя изискването за „обичайно местопребиваване”** – основен критерий за определяне на приложимо право при правоотношения с международен елемент и на международна компетентност на съдилища и други органи¹¹. Въпросът е допълнително комплициран поради това, че критерият „обичайно местопребиваване” не е формален (свързан с административна регистрация, подаване на заявление до органите на местната власт и пр.), а е фактически. При установяването му трябва да се държи сметка за факти от личен или семеен характер, които свидетелстват за трайни връзки между лицето и мястото, където то пребивава¹². В заповедното производство е трудно (или невъзможно) установяването на наличието на обичайно местопребиваване на длъжника в Република България, предвид неговия фактически характер, който нормално би могъл да бъде предмет на доказване в един исков процес. В най-добрия случай, за наличието на обичайно местопребиваване на чуждестранно лице може да се съди въз основа на индиции (косвени доказателства) – наличие на адресна регистрация, издадено разрешение за продължително или постоянно пребиваване на чужденец, удостоверение за пребиваване на гражданин на Европейския съюз или член на семейството му, сключен дългосрочен договор за наем и др. Разумът на това законодателно решение е да се търси безспорност на вземането, която не може да се постигне, ако длъжникът не се намира в трайни връзки с територията на Република България. Струва ни се, обаче, че тепърва ще възникнат усложнения в практиката по прилагането на това законово изискване¹³.

ГПК не предвижда изрично дали изискванията на чл. 411, ал. 2 ГПК се прилагат и при производството по издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК, но съображенията на законодателя, поради които са установени тези изисквания, следва да важат и за това производство.

В чл. 619 и 620 ГПК са уредени производствата по издаване на удостоверение за европейско изпълнително основание на безспорно вземане. Удостоверението по Регламент № 805/2004¹⁴ се издава по молба на страната от първоинстанционния съд, разгледал делото. Разпореждането, с което се уважава молбата за издаване на удостоверение, не подлежи на обжалване и не се съобщава на длъжника. Разпореждането, с което се отхвърля изцяло или отчасти молбата, подлежи на обжалване с частна жалба, от която препис за връчване не се представя.

При допускане изпълнението на съдебно решение, постановено от съд или друг правораздавателен орган на държава членка на ЕС, в друга държава членка става въпрос за една, макар и твърде опростена, процедура по екзекватура (признаване и допускане изпълнението на чуждестранно съдебно решение) пред съдебен орган на

¹¹ Напр. чл. 4, ал. 1, т. 1, чл. 5, чл. 6, ал.1, чл. 7, чл. 9 и др. от Кодекса на международното частно право.

¹² Така ст.н.с. д-р Цв. Каменова, Обичайното местопребиваване като привръзка в международното частно право – в: Научни трудове на Института за правни науки, Българска академия на науките, Том II, 2005г, стр. 97.

¹³ За да се усложни допълнително въпросът, може да се отбележи, че в Регламент № 44/2001 се използва критерият „местоживееене” (не много точен превод на английската дума „domicile” – „домицилий”), а не „обичайно местопребиваване”.

¹⁴ Регламент (ЕО) № 805/2004 на Европейския Парламент и на Съвета от 21.04.2004г. за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания (публикуван в Официален вестник на Европейския съюз, серия L, бр. 143 от 30.04.2004г.)

държавата, където се търси изпълнение. При удостоверението за европейско изпълнително основание изпълнителната сила на акта се придава от орган на държавата по произхода, което е голямо улеснение за кредитора. Първоинстанционният съд, разгледал делото, издава по искане на страната удостоверение за признаване или допускане изпълнението на българско съдебно решение в друга държава членка (чл. 620, ал. 1 ГПК).

Следва да се има предвид, че понятието „безспорно вземане” по смисъла на Регламент № 805/2004 е широко, като включва и вземания, които не са установени със съдебно решение, а с друг акт – спогодба или т.нар. „публичен документ”¹⁵. За съжаление, българският процесуален закон не допуска принудително изпълнение въз основа на документ, който не е посочен в чл. 404 ГПК, а в тази разпоредба се визират само т.нар. съдебни изпълнителни основания. Някои документи¹⁶ могат да имат изпълнителна сила, но не пряка, а опосредена от успешното приключване на заповедно производство с влязла в сила заповед за изпълнение или заповед за изпълнение, по която е разпоредено незабавно изпълнение. Същевременно, по силата на Регламент № 805/2004 България е задължена да признава изпълнение на задължения на своя територия, осъществявано въз основа на спогодби и публични документи, съставени в държава членка, без българските граждани да могат да ползват реципрочна привилегия за облекчено принудително изпълнение в друга държава членка, тъй като българският закон не допуска възможност за удостоверяване на несъдебни актове като европейско изпълнително основание.

По-нататъшна стъпка към прилагането на принципа за взаимно признаване на решенията по граждански и търговски дела и създаване на единна и опростена процедура за получаване на съдебен акт за безспорни вземания е Регламент № 1896/2006 на Европейския парламент и Съвета за създаване на процедура за европейска заповед за плащане¹⁷ (този акт започва да се прилага от 12.12.2008г.). Този регламент е приет като мярка на Общността съгласно чл. 61, б. „в” и чл. 65, б. „в” от Договора за създаване на Европейската общност.

Регламент № 1896/2006 се прилага спрямо „трансгранични случаи”, които са дефинирани като случаи, при които поне една от страните има местоживеене или обичайно пребиваване в държава членка, различна от държавата членка на сезирания съд. Местоживеенето се определя съгласно чл. 59 и 60 от Регламент № 44/2001 (чл. 3 от Регламент № 1896/2006). За целите на Регламент № 1896/2006 компетентността се определя в съответствие със съответните правила на правото на Общността, по-специално на Регламент № 44/2001 (чл. 6 от Регламент № 1896/2006). В тази връзка, достатъчно е да се посочи, че основният принцип относно определяне на компетентния съд по Регламент № 44/2001 е по местоживеенето (домицилия) на ответника.

Процедурата по издаване на европейска заповед за плащане е въведена в българското законодателство с разпоредбите на Глава 58 на ГПК. Чл. 625, ал. 1 ГПК предвижда, че молбата за издаване на европейска заповед за плащане се подава до

¹⁵ Чл. 4, т. 3 от регламента гласи: „Публичен документ”:

а) документ, който е бил формално съставен или регистриран като публичен документ и удостоверяването на който:

(i) се свързва с подписването и съдържанието на документа; и

(ii) е съставен от публичен орган или друг орган, който е оправомощен за тази цел от държавата членка по произход; или

б) споразумение за задължения за издръжка, което е сключено с административен орган или е заверено от него.

¹⁶ Посочени в Чл. 417 ГПК.

¹⁷ Използвана е версията на български език, достъпна в интернет на адрес www.europa.eu

окръжния съд по постоянния адрес на длъжника, по неговото седалище или по местоизпълнението. От анализа на разпоредбата могат да се направят следните изводи: 1/ когато се говори за окръжния съд по постоянния адрес или седалището на длъжника, се има предвид искане за издаване на европейска заповед за плащане от заявител, който има местоживеене в държава членка на ЕС срещу длъжник - гражданин или юридическо лице с местоживеене в Република България (не е допустимо искане за издаване на европейска заповед за плащане от лице с местоживеене в Република България срещу друго такова лице, тъй като няма да бъде изпълнено изискването за наличие на „трансграничен случай“, чието значение бе посочено); 2/ когато местоизпълнението е в Република България, български гражданин или юридическо лице може да иска от българския съд издаване на европейска заповед за плащане срещу лице с местоживеене в друга държава членка на ЕС. В обратната хипотеза – изпълнение в Република България на европейска заповед за плащане, издадена от съд на друга държава членка – е **необходимо издаване на изпълнителен лист от българския съд, т.е. изпълнението на европейска заповед за плащане не се допуска пряко на територията на нашата страна** (друг е въпросът доколко това съответства на принципа за свободно движение на решения и взаимно доверие в правосъдието на държавите членки на ЕС).

В заключение, следва да се посочи, че **само началната фаза на изпълнителния процес при международното принудително изпълнение се урежда от актове на Европейския съюз. Самите способи за изпълнение и изпълнителни действия се уреждат от националното законодателство и са подведомствени на съответните компетентни органи в държавата по мястото на изпълнение.** Засега не е предвидена възможност български изпълнителен орган да провежда принудително изпълнение в държава членка и по същия начин орган на принудително изпълнение от държава членка не би могъл да изпълнява у нас.

Известни правомощия на чуждестранни органи извън територията на тяхната държава се дават по изключение – във връзка с производството по несъстоятелност. Чл. 18 от Регламент № 1346/2000¹⁸ позволява на ликвидатора (синдика), назначен от съда по мястото на откриване на производството по несъстоятелност да упражнява всички правомощия, дадени му от държавата членка по откриване на производството по несъстоятелност, докато там не бъде открито друго производство по несъстоятелност или докато не бъде дадено обезпечение.

Александър Тонев – адвокат

Милен Бъзински – частен съдебен изпълнител

¹⁸ Регламент (ЕО) № 1346/2000 на Съвета от 29.05.2000 относно производството по несъстоятелност (публикуван в Официален вестник на Европейските общности, сер. L, бр. 160 от 30.06.2000)